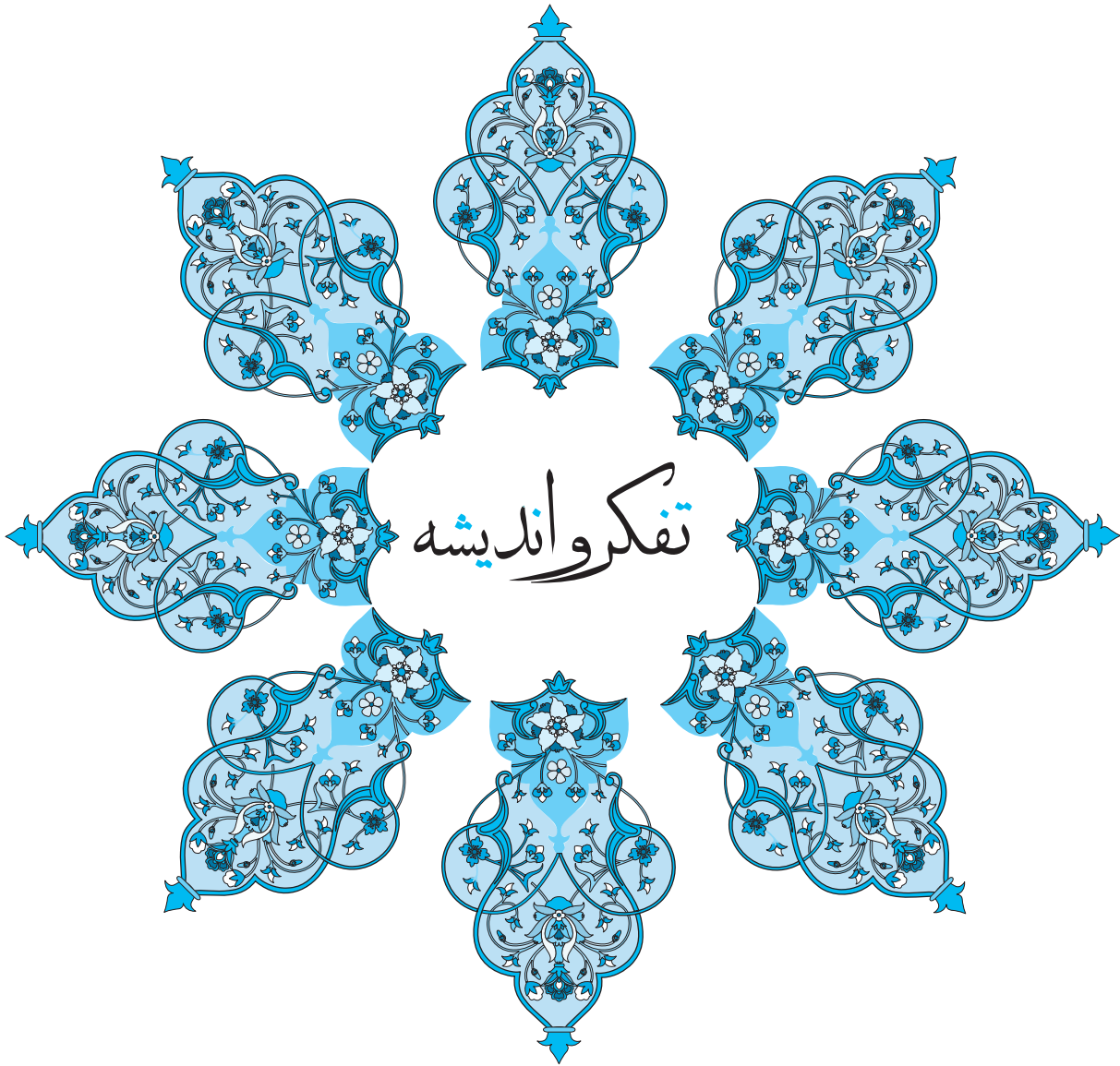

بخش اول

تفکر و اندیشه

آب، نعمت بی نظیر خداوند، جلوه‌ی زیبایی و طراوت، مظهر پاکی و زلالی و عامل اصلی ادامه‌ی حیات است.

آیه‌ی ۳۰ سوره‌ی انبیاء

(و جعلنا من الماء کل شیء حی)

ترجمه‌ی آیه: و هر موجود زنده‌ای را از آب آفریده‌ایم.

پیام تکمیلی:

آب مایه‌ی حیات و اساس زندگی در جهان هستی است.

آیه‌ی ۴۹ سوره‌ی فرقان

(لنحیی به بلدة میتاً)

ترجمه‌ی آیه: تا به وسیله‌ی آن سرزمینی مرده را زنده کنیم.

پیام تکمیلی:

آب مایه حیات و اساس زندگی در جهان هستی است.

پرسش: ۱- حیات روح بشر وابسته به چیست؟ ۲- چه چیزی به روح و درون انسان شادابی و طراوت می‌بخشد؟ ۳- چگونه می‌توان به این اکسیر حیات دست یافت؟ (پاسخ را می‌توان در آیه‌ی زیر یافت.)

آیه‌ی ۲۴ سوره‌ی انفال

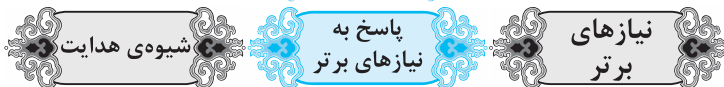
(یا ایها الذین آمنوا استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم)

ترجمه‌ی آیه: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید؛ هرگاه که شما را به چیزی فرامی‌خواند که به شما زندگی و حیات می‌بخشد.

پیام تکمیلی:

۱- دین یک دعوت زندگی‌بخش و مایه‌ی حیات است.
۲- مخاطب آیه مؤمنان هستند که زندگی و حیات آنان در استجابت از دعوت خدا و پیام‌آورش است.

واژگان کلیدی

درس نامه

احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که بتواند: الف- پاسخ‌گوی نیازهای او باشد و ب- سعادت بشر را تضمین کند [علت]، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم. [معلول]

از این رو پرسش‌های زیر در ذهن ایجاد می‌شود که:

- ۱- آیا انسان می‌تواند با تکیه بر عقل خویش برنامه‌ی کاملی را برای سعادت بشر ارائه دهد؟
- ۲- به راستی یک برنامه‌ی مناسب برای سعادت انسان چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟
- ۳- آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را در بر بگیرد، کامل است؟
- ۴- آیا می‌توان به برنامه‌های مکاتب بشری اعتماد کرد و زندگی را براساس آن‌ها بنا نهاد؟

نیازهای برتر

انسان مانند سایر موجودات زنده، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد؛ مانند نیاز به آب، هوا، غذا و پوشاک. خداوند پاسخ به این نیازها را در جهان خلقت آماده کرده و راه آگاهی از آن‌ها را به انسان داده است. مثال: در وقت نیاز به آب و غذا، احساس تشنگی و گرسنگی می‌کند و سراغ آب و غذا می‌رود. هنگام سرما و گرما، از مصالح موجود در طبیعت بهره می‌برد و برای خود لباس و پوشاک و مسکن تهیه می‌کند.

اما نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود. (انسان دارای نیازهای مهم‌تر و برتری است).

ویژگی‌های نیازهای برتر:

۱- زمانی که انسان، اندکی از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد [علت]، خود را با نیازهایی مهم‌تر روبه‌رو می‌بیند [معلول].

- ۲- این نیازها برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به انسان عطا کرده است.
- ۳- پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند.
- ۴- این نیازها به تدریج به دل‌مشغولی، دغدغه و بالاخره به سوال‌هایی تبدیل می‌شوند که تا پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد.

۱- شناخت هدف زندگی	از این نیازها عبارت‌اند از:
۲- درک آینده‌ی خویش	
۳- کشف راه درست زندگی	

۱- شناخت هدف زندگی

الف- انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند؟» (پیرای زندگی)

ب- و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر زندگی‌اش را صرف آن نماید؟

پ- او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است. (فسران عمر)

از این رو امام سجاد علیه‌السلام پیوسته این دعا را می‌کرد که: «خدایا ایام زندگی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای.»

۲- درک آینده‌ی خویش

الف- انسان با این سؤال مهم و اساسی نیز روبه‌روست که: «آینده‌ی او چگونه است؟»

ب- آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟

پ- اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه‌ی زندگی او پس از مرگ چگونه است؟

ت- زاد و توشه‌ی سفر به جهان دیگر چیست؟ و خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟

روزها فکر من این است و همه شب سخنم

از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود

که چرا غافل از احوال دل خویشتنم

به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم

پیام: ابیات بیانگر نیاز درک آینده‌ی خویش است و این که انسان می‌خواهد بداند «آینده‌ی او چگونه است؟»

● پاسخ به این سؤال‌ها (از عهده‌ی چه کسی بر می‌آید؟) فقط از عهده‌ی کسی بر می‌آید که: ۱- کاملاً از جهان دیگر و زندگی پس از مرگ آگاه باشد و ۲- زاد و توشه‌ی آن را بشناسد و به دیگران اطلاع دهد.

۳- کشف راه درست زندگی

الف- راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه‌ی دیگر انسان‌های فکور و خردمند است.

ب- این دغدغه، دغدغه‌ای جدی است (زیرا!) انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند. بنابراین باید

در این فرصت تکرار نشدنی، از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که:

۱- به آن مطمئن باشد.

۲- بتواند از همه سرمایه‌هایی که خدا به او داده است به‌خوبی بهره‌مند شود.

۳- به آن هدف برتری که خداوند در خلقت او قرار داده است، برسد.

در آیات سوره‌ی عصر تدبیر کنید و با کمک دوستان خود، به سوالات پاسخ دهید.

وَالْعَصْرِ (۱) إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ (۲) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ (۳) آیات ۱ تا ۳ سوره‌ی عصر

ترجمه‌ی آیه: به عصر سوگند، که انسان‌ها در زیان‌اند. مگر کسانی که ایمان آورده و اعمال صالح انجام داده‌اند و یک‌دیگر را به حق سفارش

کرده و یک‌دیگر را به شکیبایی و استقامت توصیه نمودند.

ترجمه‌ی آیه: رسولانی (را فرستاد که) بشارت دهنده و انداز دهنده تا برای مردم نباشد در مقابل خداوند، بهانه و دستاویزی بعد از آمدن

پیامبران و خداوند شکست‌ناپذیر و حکیم است.

آیه در آینه‌ی تفاسیر:

از نظر جهان‌بینی اسلام، همه در دنیا زیان می‌کنند. (چون عمر خود را از دست می‌دهند) و تنها راه برای جلوگیری از این خسران عظیم و زیان قهری و اجباری این است که ایمان آورند و اعمال صالح انجام دهند و یک‌دیگر را به طرفداری و انجام حق سفارش کنند و یک‌دیگر را به صبر و استقامت توصیه کنند و به این وسیله در برابر این سرمایه (عمر)، سرمایه‌ای گران‌بها تر و ارزشمندتر به دست آورند که نه تنها جای خالی آن سرمایه پر شود بلکه ده‌ها و صدها هزاران بار از آن بیش‌تر و بهتر باشد.

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟

به «عصر» که در تفاسیر «عصر» را اشاره‌ای به سراسر زمان و تاریخ بشر دانسته‌اند. - زیرا عمر و زمانی که در اختیار انسان‌ها قرار داده شده لحظه به لحظه در حال سپری شدن است و انسان باید قدرش را بداند تا دچار خسران نشود.

۲- چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

خسran از دست عمر، بدون بهره بردن از آن و رسیدن به هدفی که برای آن خلق شده‌اند.

۳- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟

کسانی که: (۱) ایمان آورند، (۲) عمل صالح انجام دهند، (۳) یک‌دیگر را به طرفداری و انجام حق سفارش کنند و (۴) یک‌دیگر را به صبر و استقامت توصیه نمایند.

پاسخ به نیازهای برتر

پاسخ به این سؤال‌ها (سؤال‌هایی که در قالب نیازهای برتر مطرح می‌شود) باید حداقل دو ویژگی داشته باشد:

- الف- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد.
- ب- همه جانبه باشد.

الف- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛

زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به‌خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون هستند.

ب- همه‌جانبه باشد؛

به‌طوری که به نیازهای مختلف انسان به‌صورت هماهنگ پاسخ دهد
زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

چه کسی می‌تواند پاسخ صحیحی به این سؤال‌ها بدهد؟

با توجه به دو ویژگی ذکر شده برای پاسخ‌ها، کسی می‌تواند پاسخ صحیح به این سؤال‌ها بدهد که:

۱- آگاهی کاملی از: الف- خلقت انسان، ب- جایگاه او در نظام هستی، پ- ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.

۲- همچنین بداند که انسان‌ها، پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و چه عاقبتی در انتظار آن‌هاست.

الف: آیا دستگاه تفکر انسان به‌تنهایی می‌تواند به این سؤال‌ها پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟

خیر- کسی می‌تواند پاسخ درست به نیازها بدهد که ویژگی‌های روحی و جسمی انسان را به خوبی بشناسد و به همه‌ی ابعاد وجود او آگاه باشد و به خصوص آینده‌ی انسان و جهان را به خوبی درک کند و رابطه‌ی دنیا و آخرت را بداند. به عبارت دیگر، باید احاطه‌ی کاملی بر جهان هستی و جایگاه انسان در جهان هستی داشته باشد. عقل انسان به دلیل محدودیت این آگاهی را به طور کامل ندارد و به همین دلیل نمی‌تواند به تنهایی پاسخ کامل و جامع به این سؤال‌ها بدهد.

ب: آیا بشر به تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

خیر- زیرا پاسخ صحیح به نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند و همان‌طور که در سؤال قبل نیز گفتیم انسان به تنهایی و فقط با کمک دستگاه تفکر خود نمی‌تواند پاسخ کامل و جامعی به نیازهایش و سؤال‌های اساسی آن بدهد پس قطعاً نمی‌تواند خود به تنهایی مسیر سعادتش را طراحی کند.

شیوه‌ی هدایت خداوند

خداوند هر مخلوقی را متناسب با ویژگی‌هایی که در وجودش قرار داده است هدایت می‌کند.

هدایت انسان متناسب با سرمایه‌های او:

انسان ویژگی‌هایی دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند [علت] و همین امر سبب تفاوت شیوه‌ی هدایت وی از سایر مخلوقات شده است. [معلول]

- ۱- توانایی تفکر و انجام کارها به کمک فکر و اندیشه
- ۲- قدرت اختیار و انتخاب

● به‌دلیل وجود این دو ویژگی انسان این‌گونه عمل می‌کند:

۱- ابتدا درباره‌ی هر کاری که می‌خواهد انجام دهد، تفکر می‌کند و ۲- اگر به هر دلیلی تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و ۳- انجام می‌دهد.

● هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می‌گذرد. یعنی:

خداوند برنامه‌ی هدایت انسان را که در برگزیده پاسخ به سوالات بنیادین بشر است، از طریق پیامبران می‌فرستد؛ تا انسان‌ها با تفکر در این برنامه و پی بردن به ویژگی‌ها و امتیازات آن با اختیار خود این برنامه را انتخاب کنند و در زندگی به کار بندند و به هدفی که خداوند در خلقت آن‌ها قرار داده برسند.

انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها، راه صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود.

امام کاظم (ع) به شاگرد برجسته‌ی خود، هشام بن حکم، فرمود:

ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آنکه این بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر می‌پذیرند [معلول ۱] که از معرفت برتری برخوردار باشند [علت ۱] و آنان که در تعقل و تفکر برترند [علت ۲]، نسبت به فرمان‌های الهی داناترند [معلول ۲]، و آن کس که عقلش کامل‌تر است [علت ۳] رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است [معلول ۳]. نتیجه: با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سوال‌های اساسی دست یافت.

انتخاب نادرست و ناسپاسی انسان

انسان، چون قدرت اختیار دارد، می‌تواند راه‌های دیگری را نیز برگزیند. اما چنان که گفته شده چون هر برنامه‌ی دیگری غیر از برنامه‌ی خداوند نمی‌تواند پاسخ درستی به آن نیازها (نیازهای برتر) بدهد، انسان زیان خواهد کرد و با دست خالی دنیا را ترک گفته و به دیار آخرت خواهد شتافت و در آن جا زبان خود را مشاهده خواهد کرد. قرآن کریم چنین کسی را «ناسپاس» نامیده و می‌فرماید:

سوره‌ی انسان، آیه‌ی ۳

(أَنَا هَدِيْنَاهُ السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُوْرًا)

ترجمه‌ی آیه: ما راه راست را به او نشان دادیم یا سپاس‌گزار خواهد بود یا ناسپاس.

پیام تکمیلی:

۱- خداوند کسی را که انتخاب درستی نداشته و راهی را که برای هدایت او فرستاده است، انتخاب نکرده، ناسپاس نامیده است.
۲- علت ناسپاس نامیده شدن چنین فردی، این است که وی برنامه‌ی اطمینان‌بخش را دیده، اما از انتخاب آن سرپیچی کرده است. عمل این فرد مانند کسی است که در هنگام تشنگی، ظرف آب گوارا را از دست دوست نگیرد و به بهانه‌ی این‌که انتخاب با خودم است، جام زهری را که ظاهراً شیرین است، بنوشد.

تکمیل کنید

اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: تنها با عقل خود قادر به پاسخ‌گویی به سؤال‌ها نبوده و نتوانسته راه و هدف درست زندگی را پیدا کند. خداوند، در قرآن کریم درباره‌ی تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیا فرموده است:

(رُسُلًا مُّبَشِّرِيْنَ وَ مُنذِرِيْنَ لِيَتْلَا يَكُوْنَنَّ لِلنَّاسِ عَلٰى اللّٰهِ حُجَّةً بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا)

سوره‌ی نساء، آیه‌ی ۱۶۵

ترجمه‌ی آیه: رسولانی (را فرستاد که) بشارت دهنده و انذار کننده باشند تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند دستاویز و دلیلی نباشد.

پیام کتاب درسی:

خداوند با فرستادن پیامبران بشارت دهنده و انذار کننده راه هرگونه عذر و بهانه برای هدایت نشدن را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

پیام‌های تکمیلی:

۱- اکنون که خداوند پیامبران را فرستاده و انسان‌ها را هدایت کرده کسی نمی‌تواند در قیامت بهانه و دستاویزی داشته باشد...
۲- با توجه به کلمه‌های «عزیز» و «حکیم» می‌توان فهمید، ارسال رسل از روی عزت و حکمت بوده تا هرگونه عذر و بهانه‌ای برای هدایت نشدن انسان ساقط شود (مسدود ماندن راه بهانه‌گیری) و حجت بر آدمی تمام شود. (اتمام حجت خداوند)
۳- یکی از وظایف انبیا «تبشیر» و «انذار» است که در این آیه‌ی شریفه مطرح شده است.
۴- اگر انسان عاقلانه بیندیشد، راه دستیابی به همه‌ی نیازها برای وی مشخص شده و دلیلی برای توجیه ناکامی‌ها ندارد.

اندیشه و تحقیق

۱. آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه‌ی فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

خیر، نیازهای برتر، فراتر از احساسات شخصی و سلیقه‌ای افراد است. راه کمال و رشد هر نوع از موجودات، راه معین و خاصی است. در حقیقت، رشد و نمو بدن انسان و هر موجود دیگر، مکانیسم و قانون‌مندی ویژه‌ی خود را دارد و اگر کسی نخواست از این قانون‌مندی پیروی کند باید تبعات آن مانند رنج و بیماری و درد را بپذیرد. بُعد معنوی و انسانی وجود انسان نیز همین گونه است. رشد آن از راه معین و قانون‌مندی خاصی تبعیت می‌کند و به راه و قانون دیگری جواب نمی‌دهد. به میزانی که از این راه و قانون دور شویم، درد و رنج و تبعات منفی آن را باید بپذیریم. پس هر راهی رساننده‌ی انسان به مقصود نیست. بنابراین، باید دقت کنیم که سلیقه‌ها تا آن جا قابل استفاده هستند که به راه تکامل انسان ضربه وارد نکنند و در چارچوب آن قرار گیرند. اگر کسی سلیقه‌ای داشت که با قانون‌مندی رشد انسان و ابعاد معنوی او در تضاد بود، باید به نتایج آن تن دردهد و آماده‌ی مضرت آن باشد.

۲. آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هر چه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟

برخی از افراد که در چنگال هوس‌های زودگذر زندگی گرفتارند، وقتی با سؤال‌های بنیادین روبه رو می‌شوند، برای آسوده کردن وجدان، خود را به بی‌خیالی می‌زنند و می‌گویند خود را درگیر این سؤال‌های اساسی نمی‌کنیم. زندگی به هر صورتی که پیش برود، برای ما تفاوتی ندارد. اما این‌ها نمی‌دانند روزی متوجه این تفاوت می‌شوند که دیگر قادر به انجام دادن کاری نیستند. در آن روز نمی‌توانند خود را به بی‌خیالی بزنند؛ زیرا گرفتار عواقب کارهای خود شده‌اند و رنج و عذاب آن را احساس می‌کنند. بنابراین، انسان عاقل نمی‌تواند چنین نگرشی داشته باشد.

۳. شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

عمر دو بایست در این روزگار

با دگری تجربه بردن به کار

مرد خردمند هنر پیشه را

تا به یکی تجربه آموختن

کشف راه درست زندگی - زیرا انسان نمی‌تواند همه‌ی راه‌های پیش روی خود را تجربه کند و فرصت تکرار نشدنی است. لذا ما دوباره متولد نمی‌شویم که یکبار تجربه کنیم و یکبار تجربه‌ی خود را به کار بندیم. پس باید راهی پیش بگیریم که مطمئن باشیم به هدف زندگی می‌رسیم.

پرسش‌های تشریحی

الف) آیات قرآن:

۱. آیه‌ی شریفه‌ی «و جعلنا من الماء کلّ شیء حیّ» را ترجمه کنید. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف دوم)
۲. آیه‌ی شریفه‌ی «و جعلنا من الماء کلّ شیء حیّ» در بردارنده‌ی چه پیامی است؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف دوم)
۳. عبارت قرآنی «لنحیی به بلدةً میناً» را ترجمه کنید. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف سوم)
۴. پیامی که از عبارت نورانی «لنحیی به بلدةً میناً» می‌توان آموخت چیست؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف سوم)
۵. آیه‌ی شریفه‌ی «یا ایها الذین آمنوا استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم» را ترجمه کنید. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف چهارم)
۶. پیام آیه‌ی شریفه‌ی «یا ایها الذین آمنوا استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم» چیست؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف چهارم)
۷. این دعای امام سجاد (ع) که: «خدا یا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای» به کدام نیاز برتر اشاره دارد؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف چهارم)
۸. با توجه به سوره‌ی مبارکه‌ی «و العصر ان الانسان لفی خسر الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر» پاسخ دهید: (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، تدبیر در قرآن)

الف - آن را ترجمه کنید.

ب- چرا در این سوره، خداوند به زمان سوگند خورده است؟

ج- چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

د- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟

۹. آیهی شریفه‌ی «أنا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً» را ترجمه کنید. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، پاراگراف دوم)
۱۰. پیام آیهی شریفه‌ی «رسلاً مبشّرین و منذرین لئلاّ یكون للناس علی الله حجّة بعد الرّسل و کان الله عزیزاً حکیماً» را بنویسید. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، پاراگراف سوم)

ب) درستی یا نادرستی گزاره‌ها (ص/غ):

۱۱. انسان همچون سایر موجودات زنده، نیازهای طبیعی و معنوی دارد. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف اول)
۱۲. نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف دوم)
۱۳. پاسخ صحیح به نیازهای اساسی، سعادت انسان را تضمین می‌کند. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف دوم)
۱۴. زمانی که انسان، اندکی از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای روزمره روبه‌رو می‌بیند. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف دوم)
۱۵. نیازهای اساسی به تدریج به دل‌مشغولی و دغدغه تبدیل می‌شوند. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف سوم)
۱۶. پاسخ به سؤال در مورد نیازهای اساسی از عهده‌ی تمامی انسان‌ها برمی‌آید. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف اول)
۱۷. هر پاسخ به نیازهای اساسی باید درست و همه‌جانبه باشد. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف سوم و چهارم)
۱۸. انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۹، پاراگراف ششم)
۱۹. انسان با کسب معرفت و تشخیص بایدها و نبایدها، راه صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۹، پاراگراف ششم)

ج) جملات کامل کردنی:

۲۰. مکاتب بشری در طول تاریخ با ادعای برنامه‌های گوناگونی ارائه داده‌اند. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۶، پاراگراف اول)
۲۱. خداوند پاسخ به نیازهای طبیعی و غریزی را در آماده کرده است و راه از آن‌ها را به انسان نشان داده است. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف اول)
۲۲. نیازهای اساسی انسان به تدریج به ، و بالاخره تبدیل می‌شوند که تا پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف سوم)
۲۳. راه زندگی یا ارتباط دقیقی با درک آینده‌ی خویش و شناخت هدف زندگی دارد. (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف اول و دوم)
۲۴. امام کاظم (ع) می‌فرماید: «خداوند رسولانش را به‌سوی بندگان نفرستاد جز برای آن که این بندگان در تعقل کنند.» (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، پاراگراف اول)
۲۵. امام کاظم (ع) خطاب به شاگرد برجسته‌ی خود فرمود: «کسانی پیام الهی را بهتر می‌پذیرند که از برخوردار باشند.» (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، پاراگراف اول)
۲۶. امام کاظم (ع) می‌فرماید: «کسانی که در تعقل و تفکر برترند، نسبت به داناترند و آن کس که عقلش کامل‌تر است در دنیا و آخرت بالاتر است.» (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، پاراگراف اول)

د) پاسخ کوتاه:

۲۷. انسان مانند سایر موجودات زنده، چه نیازهایی دارد؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف اول)
۲۸. پاسخ به سؤالاتی در مورد «درک آینده‌ی خویش»، از عهده‌ی چه کسی برمی‌آید؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف اول)
۲۹. کدام نیاز اساسی، ارتباط دقیقی با دو نیاز دیگر دارد؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف دوم)
۳۰. نیازهای اساسی انسان را فقط نام ببرید. (کتاب درسی، صفحه‌های ۷ و ۸، مشابه دی ۸۶ و ۹۰)
۳۱. «آگاهی از نحوه‌ی زندگی پس از مرگ» و «چگونه زیستن» به ترتیب مربوط به کدام نیاز اساسی انسان است؟ (کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف پنجم و صفحه‌ی ۸، پاراگراف دوم، مشابه دی ۹۴)

۳۲. انسان چگونه می‌تواند به سؤال‌های اساسی خود پاسخ گوید؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف دوم)
۳۳. به فرموده‌ی امام کاظم (ع) چه کسی رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف اول)

۵) سؤالات تشریحی:

۳۴. چه چیز سبب شده در طول تاریخ همواره شاهد ارائه‌ی برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم؟ (کتاب درسی، صفحه ۶، پاراگراف اول)
۳۵. یکی از نیازهای اساسی انسان، شناخت هدف زندگی است، این نیاز را توضیح دهید. (کتاب درسی، صفحه ۷، پاراگراف چهارم)
۳۶. یکی از نیازهای اساسی انسان «درک آینده‌ی خویش» است، این نیاز را توضیح دهید. (کتاب درسی، صفحه ۷، پاراگراف پنجم، مشابه خارج از کشور شهریور ۸۹)
۳۷. یکی از نیازهای اساسی انسان «کشف راه درست زندگی» است، آن را توضیح دهید. (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف سوم)
۳۸. هر پاسخ راهگشا به سؤالات اساسی چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟ (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف چهارم و پنجم)
۳۹. شیوه‌ی هدایت خداوند چگونه است؟ و چرا شیوه‌ی هدایت انسان با سایر مخلوقات متفاوت است؟ (کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف اول)
۴۰. امام کاظم (ع) به شاگرد برجسته‌ی خود هشام بن حکم در مورد عقل و تفکر چه فرمود؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف اول)
۴۱. چرا پاسخ به نیازهای اساسی باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟ (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف سوم، مشابه خرداد ۹۳ و ۹۶)
۴۲. چرا فعالیت‌های انسان را اختیاری می‌نامند؟ (کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف پنجم)

پیش‌های تشریحی کم‌دشواری

الف) آیات قرآن:

۴۳. بر اساس آیه‌ی شریفه‌ی «رسلًا مبشّرین و منذرین لئلا یكون للناس علی الله حجةٌ بعد الرّسل و كان الله عزیزاً حکیمًا» خداوند با چه چیز با مردم اتمام حجت می‌کند؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف سوم)

ب) درستی یا نادرستی گزاره‌ها (ص/غ):

۴۴. شناخت هدف زندگی یا «چگونه زیستن» یکی از دغدغه‌های انسان فکور و خردمند است. (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف چهارم)
۴۵. انتخاب یک راه، از بین همه راه‌هایی که پیش‌روی آدمی است، همان کشف راه درست زندگی است. (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف دوم)

ج) جملات کامل کردنی:

۴۶. اگر کسی خود را نشانسد، عمر خود را از دست داده است. (کتاب درسی، صفحه ۷، پاراگراف چهارم)
۴۷. هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند است. (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف سوم)

د) پاسخ کوتاه:

۴۸. نیازهای برتر انسان نشأت گرفته از چیست؟
۴۹. تضمین سعادت انسان در گرو چیست؟
۵۰. خداوند هدایت هر مخلوقی را به چه صورت انجام می‌دهد؟
۵۱. کدام نیاز اساسی ارتباط دقیقی با دو نیاز دیگر دارد؟ (کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف دوم، مشابه خارج از کشور دی ۸۹)
۵۲. برنامه‌ای که خداوند برای هدایت انسان دارد دربردارنده‌ی چیست؟ (کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف سوم)

۵۳. چه کسی می تواند پاسخ گوی سؤال های مطرح شده در ابیات زیر باشد؟
(کتاب درسی، صفحه ۷، پاراگراف آخر و صفحه ۸، پاراگراف اول)
- روزها فکر من این است و همه شب سخنم/که چرا غافل از احوال دل خویشتنم
از کجا آمده ام آمدنم بهر چه بود /به کجا می روم آخر نمایی وطنم
۵۴. در پاسخ به سؤال های اساسی، کسی که می تواند پاسخ صحیح به این سؤال ها بدهد باید چه ویژگی هایی داشته باشد؟
(کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف پنجم)
۵۵. نقش «تفکر» و «اختیار» در فعالیت های انسان چگونه است؟ توضیح دهید.
(کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف چهارم)
۵۶. قرآن کریم چه کسی را «ناسپاس» نامیده است؟ توضیح دهید.
(کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف سوم)

پیش های چهارگزینه ای

۵۷. اشکال مهم پاسخ های احتمالی به نیازهای انسان، چیست؟
① قدرت انتخاب انسان در آن نادیده گرفته شده است.
② نیازمند تعقل و ادراک است تا درست بودن آن مشخص شود.
③ نیازمند تجربه و آزمون است تا کارایی آن مشخص شود.
④ بررسی همه جانبه ی نیازهای انسان در آن نادیده گرفته شده است.
۵۸. در آیه ی شریفه ی «رُسُلًا مَّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِيَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا» به ترتیب، کدام مفاهیم به دست می آید؟
① ارسال حجت نهران و اختیاری بودن هدایت
② اتمام حجت بر انسان و بهره مندی از حجت الهی
③ ارسال حجت نهران و بهره مندی از حجت الهی
④ اتمام حجت بر انسان و اختیاری بودن هدایت
۵۹. به بیان امام کاظم علیه السلام، انحصار ارسال رسولان علیهم صلوات الله اجمعین، به سوی بندگان از جانب خدای متعال، تحقق است و داناتر بودن آنان به فرمان الهی است.
① تعقل - معلول برتری معرفت
② ایمان - معلول برتری معرفت
③ تعقل - علت استواری ایمان
④ ایمان - علت استواری ایمان
۶۰. از دقت در پیام کدام آیه «مسدود بودن راه بهانه گیری انسان های دور افتاده از راه هدایت» مفهوم می گردد؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۰، تکمیل کنید) (سراسری خارج از کشور - ۹۲)
- ① «رَبَّنَا الَّذِي اَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى»
② «رُسُلًا مَّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِيَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ»
③ «وَ قَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَ مَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا اَنْ هَدَانَا اللَّهُ»
④ «اَنَا انزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنْ اَهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلَّ عَلَيْهِا»
۶۱. احساسات شخصی و سلیقه ای، به این دلیل پاسخ گوی نیازهای برتر انسان نیست که
(کتاب درسی، صفحه ۱۲، اندیشه و تحقیق) (سراسری زبان - ۹۲)
- ① احساسات و سلیقه، متغیر و متبدل اند.
② هر نیازی راه پاسخ گویی خاص خود را می طلبد.
③ آن گونه از نیازها، فراتر از احساسات و سلیقه اند.
④ نیازهای برتر، همراه با دل مشغولی و دغدغه و درد متعالی اند.
۶۲. اگر گفته شود: «نیازهای برتر انسان به تدریج به دل مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤال هایی تبدیل می شوند تا پاسخ آن ها را نیابد آرام نمی گیرد» این عبارت، بدان معنی است که
(کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف سوم) (سراسری زبان - ۹۱ با تغییر)
- ① انسان، هرگز خالی از دغدغه و اضطراب و دل مشغولی نیست.
② انسان، محصور در نیازهای روزمره و زندگی طبیعی نیست.
③ نیازهای زندگی و روزمره ی انسان، متغیر و متفاوت است.
④ انسان، به دلیل انسان بودنش، نمی تواند به محدودها خرسند باشد.
۶۳. کدام نیاز از نیازهای انسان است که خود را در سؤال «چگونه زیستن» نشان می دهد؟ «همه جانبه و کاملاً درست بودن و قابلیت کسب اعتماد» از ویژگی های انسان است.
(کتاب درسی، صفحه ۸، پاراگراف دوم و سوم) (سراسری خارج از کشور - ۹۱)
- ① کشف راه درست زندگی - سؤال های مطرح شده از سوی
② شناخت هدف زندگی - سؤال های مطرح شده از سوی
③ کشف راه درست زندگی - پاسخ های داده شده به پرسش های ناگزیر
④ شناخت هدف زندگی - پاسخ های داده شده به پرسش های ناگزیر

۶۴. مفهوم آیه‌ی شریفه‌ی «رُسُلًا مَبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ...» این است که:
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، تکمیل کنید) (سراسری خارج از کشور - ۸۸)
- عزت و حکمت خداوندی پاسخ‌گوی نیاز انسان به نبوت است.
 - عزت و حکمت خالق، اتمام حجت بر انسان را با ارسال رسولان رقم می‌زند.
 - نبوت برطرف‌کننده‌ی نقص مطلق دانش بشری در راه‌یابی او به هدف زندگی است.
 - پیامبران با بشارت و هشدار، چراغ هدایت الهی را در راه انسان، پرفروغ قرار می‌دهند.
۶۵. مطابق معارف قرآنی، خدای متعال، رسولان و پیام‌آوران خویش را همراه با «تبشیر و انذار» به عنوان مَبَشِّر و مُنذِر ارسال فرمود تا
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، تکمیل کنید) (سراسری هنر-۸۸)
- هدفداری خلقت و حکیمانه بودن آفرینش، تبیین گردد.
 - استعدادهای مردم شکوفا و چراغ فطرت، نورانی گردد.
 - حجت بر مردم تمام شود و عزت و حکمت خداوند، به اثبات رسد.
 - گرد و غبار فرو افتاده بر عقول و فطرت‌های پاک، زدوده شود.
۶۶. نیاز ارتباط دقیقی با سایر نیازهای برتر دارد و وجود پاسخ‌های ناهمگون به اصل‌ترین نیاز بشر، نشانه‌ی می‌باشد.
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف دوم و صفحه‌ی ۹، فعالیت کلاسی) (سراسری زبان-۸۸)
- کشف راه درست زندگی - آزادی و اختیار انسان در انتخاب راه و حرکت در راستای آن
 - کشف راه درست زندگی - ناتوانی انسان از به دست دادن پاسخ درست و کامل به نیازها
 - درک آینده‌ی خویش - ناتوانی انسان از به دست دادن پاسخ درست و کامل به نیازها
 - درک آینده‌ی خویش - آزادی و اختیار انسان در انتخاب راه و حرکت در راستای آن
۶۷. با توجه به آیه‌ی شریفه‌ی: «رُسُلًا مَبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِنَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةً بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانِ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا» خدای متعال پیامبران را با دو ویژگی تبشیر و انذار، به دلیل مبعوث فرمود.
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، تکمیل کنید) (سراسری خارج از کشور-۸۶)
- هدفدار بودن آفرینش انسان و اتمام حجت بر او
 - اتمام حجت با انسان و صاحب عزت و حکمت بودن خداوند
 - مختار بودن انسان و شایستگی او به رسالت و حکیمانه بودن رسالت
 - مختار بودن انسان و اتمام حجت بر او و حکیمانه بودن رسالت
۶۸. از دقت در آیه‌ی شریفه‌ی «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرُّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ» مفهوم می‌گردد که:
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف آخر) (سراسری انسانی-۸۵)
- دین، زندگی‌بخش و مایه‌ی حیات انسان است.
 - مخاطب دعوت خدا و رسول، زندگاند و نه مردگان.
 - مخاطب دعوت خدا و رسول، فطرت الهی انسان است.
 - دین، مظاهر حیات را ارج می‌نهد و به آن تشویق می‌کند.
۶۹. در پاسخ‌گویی به نیازهای برتر آدمی، لزوم همه‌جانبه بودن این پاسخ‌ها، در جهت راهگشایی و اطمینان‌بخشی، به علت است و کاملاً درست و قابل اعتماد بودن پاسخ‌ها به سبب است.
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف سوم و چهارم) (آزمون کانون- ۲۳ بهمن ۹۴)
- پیوند کامل و تنگاتنگ ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان - نیازمند بودن پاسخ‌های احتمالی و مشکوک به تجربه و آزمون
 - نیازمند بودن پاسخ‌های احتمالی و مشکوک به تجربه و آزمون - پیوند کامل و تنگاتنگ ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان
 - محدودیت عمر آدمی برای آزمون و خطا - عدم توانایی انسان برای برنامه‌ریزی جداگانه برای ابعاد وجودی خود
 - زیاد و گوناگون بودن راه‌های پیشنهادی - ناتوانی انسان در فهم ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی خود
۷۰. «نداشتن دلیل برای توجیه ناکامی‌ها با وجود مشخص کردن راه دست‌یابی به همه‌ی نیازها و برخورداری از خرد و اندیشه» مفهوم به‌دست آمده از کدام آیه‌ی شریفه است؟
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، تکمیل کنید) (آزمون کانون- ۲۴ بهمن ۹۳)
- «و قالوا الحمد لله الّذی هدانا لهذا و ما كنا لنهتدی لو لا ان هدانا الله»
 - «أنا انزلنا علیک الکتاب بالحقّ فمن اهتدی فلنفسه و من ضلّ فآتما یضلّ علیها»
 - «رسلًا مَبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِنَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةً بَعْدَ الرُّسُلِ وَ كَانِ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا»
 - «هدنا الصراط المستقیم صراط الّذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم و لا الضّالّین»
۷۱. عزیز و حکیم بودن خداوند که عامل است؛ مهر تأییدی بر مفهوم مستنبط از آیه‌ی شریفه‌ی می‌باشد.
- (کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، تکمیل کنید) (آزمون کانون- ۲۵ بهمن ۹۲)
- وکیل و مدافع نبودن پیامبر (ص) بر انسان‌ها - «أنا انزلنا علیک الکتاب بالحقّ...»
 - وکیل و مدافع نبودن پیامبر (ص) بر انسان‌ها - «رسلًا مَبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ...»
 - سلب بهانه و دستاویز از مردمان - «أنا انزلنا علیک الکتاب بالحقّ...»
 - سلب بهانه و دستاویز از مردمان - «رسلًا مَبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ...»

۷۲. به ترتیب «معنای تعالی بخشیدن به زندگی» و «دغدغه‌ی دیگر و اصلی انسان‌های فکور و خردمند» مبین و از نیازهای برتر انسان هستند و کسی می‌تواند انسان را در جهت پاسخ‌گویی درست به این نیازها رهنمون شود که آگاهی کاملی از داشته باشد.
(کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف چهارم و صفحه‌ی ۸، پاراگراف دوم و آخر) (کانون فرهنگی آموزش ۹۱)

- ① شناخت هدف زندگی - شناخت هدف زندگی - خلقت انسان
- ② شناخت آینده‌ی خویش - شناخت هدف زندگی - هدف خلقت انسان
- ③ شناخت هدف زندگی - کشف راه درست زندگی - جایگاه انسان در نظام هستی
- ④ شناخت آینده‌ی خویش - کشف راه درست زندگی - ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی انسان

۷۳. یکی از شرایط اطمینان بخش بودن و راهگشایی پاسخ به نیازهای برتر، است و این مطلب این موضوع است که ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند.
(کتاب درسی، صفحه‌ی ۸، پاراگراف چهارم) (کانون فرهنگی آموزش ۹۱)

- ① همه جانبه بودن - علت
- ② قابل اعتماد بودن - علت
- ③ قابل اعتماد بودن - معلول
- ④ همه جانبه بودن - معلول

۷۴. با تأمل در آیه‌ی شریفه‌ی «لنحییی به بلده میتاً» چه نکته‌ای استنباط می‌شود؟

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف سوم)

- ① دعوت زندگی بخش
- ② آب، حیات‌بخش جهان مادی
- ③ هدفداری جهان خلقت
- ④ اجابت دعوت

۷۵. از آیه‌ی شریفه‌ی «و جعلنا من الماء کلّ شیء حی» تمام پیام‌های زیر قابل استخراج است به جز پیام

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف دوم و آخر)

- ① آب مایه حیات و اساس زندگی در جهان هستی است.
- ② انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌سازد.
- ③ آب، حیات‌بخش جهان مادی و از جمله بشر است.
- ④ قبول دعوت خدا و رسول سبب احیاء زندگی انسان می‌شود.

۷۶. نکته‌ی قابل استنباط در آیه‌ی شریفه‌ی «یا ایها الّذین امنوا استجیبوا لله و للرسول اذا دعاکم لما یحییکم» چیست؟

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۲، پاراگراف آخر)

- ① شادابی و طراوت روح انسان علت پاسخ دادن به دعوت الهی است.
- ② انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌سازد.
- ③ همه‌ی ما نیازهای کوچک و بزرگی داریم و خوشبختی خویش را در تأمین آن‌ها می‌جوئیم.
- ④ احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که بتواند پاسخگوی نیازهای او باشد، سعادت بشر را تضمین می‌کند.

۷۷. علت این‌که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه‌ی برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری هستیم چیست؟

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۶، پاراگراف اول)

- ① همه ما، نیازهای کوچک و بزرگی داریم و خوشبختی و سعادت خویش را در برآورده شدن آن‌ها جست و جو می‌کنیم.
- ② انسان احتیاج دائمی دارد به برنامه‌ای که بتواند پاسخگوی نیازهای او باشد و سعادت بشر را تضمین کند.
- ③ مکاتب بشری با ادعای رساندن بشر به سعادت، با ارائه برنامه‌های مدون، به نیازهای بشر پاسخ گفته‌اند.
- ④ انسان می‌تواند با تکیه بر عقل خویش، برنامه‌ی کاملی برای سعادت ارائه دهد و تمامی خواسته‌های خود را پاسخ‌گو باشد.

۷۸. فراتر از نیازهای مادی و غریزی، نیازهایی است که برآمده از است، پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی که

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۷، پاراگراف دوم)

- ① مقتضیات روح و جسم انسان - آدمی را به سر منزل خلقت می‌رساند.
- ② مقتضیات روح و جسم انسان - سعادت بشر را تضمین می‌کند.
- ③ سرمایه‌های ویژه‌ای است که خدا به انسان عطا کرده - سعادت بشر را تضمین می‌کند.
- ④ سرمایه‌های ویژه‌ای است که خدا به انسان عطا کرده - آدمی به سر منزل خلقت می‌رساند.

۷۹. امام سجاد علیه‌السلام در دعای «خدایا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای» به کدام نیاز اساسی آدمی اشاره دارد؟

- ① کشف راه درست زندگی
- ② چگونگی زیستن
- ③ چرا زیستن
- ④ درک آینده‌ی خویش

۸۰. شعر «روزها فکر من این است و همه شب سخنم / که چرا غافل از احوال دل خوبشتمم
(کتاب درسی، صفحه ۷، دو پاراگراف آخر)
- از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود / به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم»، به کدام نیاز اساسی انسان اشاره دارد؟
- ① کشف راه درست زندگی یا چرا زیستن
② درک آینده‌ی خویش در جهان آخرت
③ شناخت هدف زندگی یا چگونه زیستن
④ برنامه‌ریزی برای کشف راه درست زندگی
۸۱. خداوند مخلوقات را هدایت می‌کند و شیوه‌ی هدایت مخلوقات است.
(کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف اول)
- ① همه - یکسان
② بعضی - یکسان
③ بعضی - متفاوت
④ همه - متفاوت
۸۲. خداوند هر آفریده‌ای را متناسب با هدایت می‌کند.
(کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف اول)
- ① ویژگی‌هایی که در وجودش قرار داده
② تفکر، اندیشه و انتخاب‌گری هر موجود
③ ساختار روحی هر یک از موجودات
④ ساختار جسمی هر یک از موجودات
۸۳. محور فعالیت‌های انسان که اختیاری است به ترتیب، و است.
(کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف دوم)
- ① تشخیص - تفکر - انتخاب
② تفکر - تشخیص - انتخاب
③ تفکر - انتخاب - تشخیص
④ تشخیص - انتخاب - تفکر
۸۴. با کنار هم قرار گرفتن و می‌توان به پاسخ سوال‌های اساسی دست یافت.
(کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف دوم)
- ① اختیار - وحی
② اختیار - فطرت
③ عقل - فطرت
④ عقل - وحی
۸۵. در آیه‌ی شریفه‌ی «أَنَا هَدِيْنَاهُ السَّبِيْلَ اَمَّا شَاكِرًا اَمَّا كَفُوْرًا» چه کسی «ناسپاس» نامیده شده و دلیل آن چیست؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۰، پاراگراف دوم)
- ① کسی که پاسخ درست به نیازهایش نداده است - چنین کسی با عقل خود در پیام الهی تفکر نکرده و با کسب معرفت راه صحیح زندگی را می‌یابد.
② کسی که پاسخ درست به نیازهایش نداده است - چنین فردی برنامه‌های حیات‌بخش را دیده اما آن را انتخاب نکرده است.
③ فردی که عقل و وحی را کنار هم قرار داده است - چنین فردی برنامه‌های حیات‌بخش را دیده اما آن را انتخاب نکرده است.
④ فردی که عقل و وحی را کنار هم قرار داده است - چنین کسی با عقل خود در پیام الهی تفکر کرده و با کسب معرفت راه صحیح زندگی را می‌یابد.
۸۶. دلیل اینکه شیوه‌ی هدایت انسان با سایر موجودات متفاوت است وجود در اوست.
(کتاب درسی، صفحه ۹، پاراگراف اول)
- ① نیازهای طبیعی و غریزی
② نیازهای جسمی و روحی
③ سرمایه‌های ویژه
④ درخواست‌های سلبی
۸۷. در آیه‌ی شریفه‌ی «انَّ الْاِنْسَانَ لَفِيْ خَسْرٍ اَلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ» چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟
(کتاب درسی، صفحه ۸، تدبیر در قرآن)
- ① خسارت کفر و شرک
② زیان از دست دادن دوستان خوب
③ زیان از دست دادن سرمایه‌ی عمر
④ خسارت بی‌ایمانی و گناه
۸۸. شعر زیر با کدام‌یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۲، اندیشه و تحقیق)
- مرد خردمند هنرپیشه را / عمر دو بایست در این روزگار
تا به یکی تجربه آموختن / با دیگری تجربه بردن به کار
- ① شناخت هدف زندگی - زیرا در این نیاز، سخن از تجربه آموختن و استفاده از تجربه در کار است.
② کشف راه درست زندگی - زیرا در این نیاز، سخن از تجربه آموختن و استفاده از تجربه در کار است.
③ کشف راه درست زندگی - زیرا در این نیاز، دلیل و هدف از تجربه اندوزی مطرح شده است.
④ شناخت هدف زندگی - زیرا در این نیاز، دلیل و هدف از تجربه اندوزی مطرح شده است.

دواوم هدایت

واژگان کلیدی

درس نامه

خداوند با لطف و رحمت خود: ما انسان‌ها را تنها نگذاشت و هدایت ما را بر عهده گرفت و راهی را در اختیار ما قرار داد که همان راه مستقیم خوشبختی است.

پرسش: آیا خداوند یک راه و یک دین برای مردم فرستاده یا راه‌ها و ادیان متعددی در اختیار بشر قرار داده است؟

نقد در آن

به ترجمه‌ی آیات توجه کنید:

- ۱- «خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود و آنچه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید و در آن تفرقه نکنید.»
- ۲- «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نپیمودند مگر پس از آن که به حقانیت آن آگاه شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت.»
- ۳- «[این دین] آیین پدرتان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید.»
- ۴- «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حق‌گرا) و مسلمان بود.»

اکنون به این سؤالات پاسخ دهید:

(الف) خداوند از پیامبران می‌خواهد در چه چیزی تفرقه نکنند؟

در دین: «دین را به پا دارید و در آن تفرقه نکنید.»

(ب) دین مورد قبول در نزد خداوند کدام دین است؟

اسلام: «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است.»

(ج) اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) درباره‌ی چه چیز اختلاف کردند؟ علت اختلاف آن‌ها چه بود؟

اهل کتاب درباره‌ی «دین»، که همان «اسلام»، است اختلاف کردند. آن‌ها به حقانیت اسلام آگاه بودند و به دلیل رشک و حسدی که میان آن‌ها بود، اختلاف کردند.

(د) حضرت ابراهیم علیه‌السلام چه آیینی داشت؟

مسلمان بود.

(و) مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه دینی می‌دانستند؟

پیرو دین یهودی و مسیحی

دین واحد (اسلام)

تعریف: دین به معنی «راه» و «روش» است. راه و روشی که خداوند برای زندگی انسان‌ها برگزیده، همان دین الهی است که بدان اسلام می‌گویند.

براساس آیات قرآن کریم خداوند یک دین برای انسان‌ها فرستاده و به همه‌ی پیامبران فرمان داده است تا همان دین را در میان مردم تبلیغ کنند و راه تفرقه در پیش نگیرند مفهوم آیه‌ی «خداوند برایتان از دین همان را بیان کرد که نوح را بران سفارش نمود...» - تدبر در قرآن انبیا هم این فرمان را اطاعت کرده و ماموریت خود را انجام داده‌اند.

چند پرسش:

- ۱- چرا خداوند فقط یک دین برای هدایت بشر فرستاده است؟
- ۲- با وجود یکی بودن دین، چرا خداوند پیامبران متعدد فرستاده است؟
- ۳- چرا بعد از پیامبر اکرم (ص) پیامبر جدیدی نمی‌آید و پیامبری به ایشان ختم می‌شود؟

فطرت مشترک، منشأ دین واحد

پاسخ به سوال اول: (چرا خداوند فقط یک دین برای هدایت بشر فرستاده است؟)

تعریف: فطرت به معنای نوع خاص آفرینش است. وقتی از فطرت انسان سخن می‌گوییم، منظور آفرینش خاص انسان و ویژگی‌هایی است که خداوند در اصل آفرینش وی قرار داده است.

از ابتدای آفرینش انسان تاکنون، اقوام مختلفی روی زمین زندگی کرده‌اند؛ این افراد با اینکه در برخی خصوصیات مانند نژاد، زبان و آداب و رسوم با یکدیگر تفاوت دارند ولی همگان ویژگی‌های فطری مشترکی دارند.

برخی ویژگی‌های فطری مشترک در انسان:

- قدرت تفکر و قدرت اختیار: از استعداد تفکر و قدرت اختیار برخوردارند.
- گرایش به فضایل و دوری از رذائل اخلاقی: فضیلت‌های اخلاقی مانند عدالت و خیرخواهی را دوست دارند و از رذائل اخلاقی مانند ظلم، حسادت و دروغ بیزارند.

- میل به کمالات نامحدود: به دنبال زیبایی‌ها، خوبی‌ها و کمالات نامحدودند.

- میل به جاودانگی و بقا: از فنا و نابودی گریزان و در جستجوی زندگی جاودانه هستند.

به سبب این ویژگی‌های مشترک (فطرت) [علت]، خداوند یک برنامه کلی به انسان‌ها عنایت کرده [معلول] (پس!) تا آنان را به هدف مشترکی که در خلقتشان قرار داده است، برساند. همان‌طور که گفته شد، این برنامه اسلام نام دارد که به معنای تسلیم بودن در برابر خداوند است. مفهوم آیه‌ی «قطعاً دین نزد خدا اسلام است و ...» - تدبر در قرآن

خواستگی خداوند از انسان در برنامه‌ی دین (اسلام):

در این برنامه (دین) از انسان خواسته می‌شود تا:

۱- با اندیشه در خود و جهان هستی به ایمان قلبی دست یابد. ایمان به:

- خدای یگانه و دوری از شرک (توحید)

- فرستادگان الهی و راهنمایان دین (نبوت و امامت)

- سرای آخرت و پاداش و حسابرسی عادلانه (معاد)

- عادلانه بودن نظام هستی (عدل)

۲- در حیطه‌ی عمل، از انسان خواسته می‌شود با ایمانی که کسب کرده است تلاش نماید تا:

- با انجام واجبات دین و ترک حرام‌های آن، خداوند را عبادت و بندگی کند. (توحید عملی و عبادی)

- فضایل اخلاقی مانند عفت، راستگویی و امانت‌داری را کسب نماید و از رذائل اخلاقی مانند ظلم، نفاق، دروغ و ریا دوری کند. (کسب فضائل و دوری از رذائل)

- جامعه‌ای دینی بر اساس عدالت بنا نماید. (حکوت اسلامی بر پایه عدل)

همه‌ی پیامبران الهی مردم را به این امور فراخوانده‌اند. به همین دلیل محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان است و همه‌ی آن‌ها یک دین آورده‌اند. (دین واحد، به سبب فطرت مشترک انسان)

با این وجود، تعالیم انبیا در برخی احکام فرعی، متناسب با: الف- زمان و ب- سطح آگاهی مردم و پ- نیازهای هر دوره، با یکدیگر تفاوت داشته است؛ مثال: همه‌ی پیامبران امت‌های خود را به نماز دعوت کرده‌اند، اما در شکل و تعداد آن تفاوت‌هایی بوده است؛ البته این قبیل تفاوت‌ها سبب تفاوت در اصل دین نشده است.

علل فرستادن پیامبران متعدد (تجدید نبوت)

پاسخ به سؤال دوم (با وجود یکی بودن دین، چرا خداوند پیامبران متعدد فرستاده است؟)

- فرستادن پیامبران متعدد به این دلایل بوده است:
- الف- استمرار و پیوستگی در دعوت
 - ب- رشد تدریجی سطح فکر مردم
 - ج- تحریف تعلیمات پیامبر پیشین

الف- استمرار و پیوستگی در دعوت

لازمه‌ی ماندگاری یک پیام (پیست؟)، تبلیغ دائمی و مستمر آن است. پیامبران الهی با ایمان استوار و تلاش بی‌مانند، در طول زمان‌های مختلف دین الهی را تبلیغ می‌کردند. آنان سختی‌ها را تحمل می‌کردند تا: الف- خداپرستی، عدالت طلبی و کرامت‌های اخلاقی میان انسان‌ها جاودان بماند و گسترش یابد و ب- شرک و ظلم و رذائل اخلاقی از بین برود.

- این تداوم سبب شد [علت] ۱- تعلیم الهی جزء سبک زندگی و آداب و فرهنگ مردم شود. [معلول]
۲- دشمنان دین نتوانند آن را به راحتی کنار بگذارند. [معلول]

نکته

✓ استقرار و ماندگاری یک دعوت، معلول تبلیغ دائمی آن همراه با ایمان استوار و تلاش بی‌مانند است.

ب- رشد تدریجی سطح فکر مردم

علت دیگر فرستادن پیامبران متعدد، رشد تدریجی فکر و اندیشه و امور مربوط به آن مانند دانش و فرهنگ می‌باشد. از همین رو لازم بود تا در هر عصر و دوره‌ای پیامبران جدیدی مبعوث شوند تا همان اصول ثابت دین الهی را در خور فهم و اندیشه‌ی انسان‌های دوران خود بیان کنند و متناسب با درک آنان سخن گویند. در حقیقت هر پیامبری که مبعوث می‌شد، درباره‌ی توحید، معاد، عدالت، عبادت خداوند و مانند آن سخن گفته اما بیان او در سطح فهم و درک مردم زمان خود بوده است.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید:

ما پیامبران مأمور شده‌ایم

إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمْرًا

که با مردم به اندازه عقل‌شان سخن بگوییم.

أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ

پیام: بیانگر رشد تدریجی سطح فکر مردم، دومین علت تجدید نبوت است.

ج- تحریف تعلیمات پیامبر پیشین

به علت: ۱- ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و ۲- عدم توسعه‌ی کتابت [علت]، تعلیمات انبیا به تدریج فراموش می‌شد یا به گونه‌ای تغییر می‌یافت که با اصل آن متفاوت می‌شد؛ [معلول]
بر این اساس پیامبران بعدی می‌آمدند و تعلیمات اصیل و صحیح را بار دیگر به مردم ابلاغ می‌کردند.

نکته

✓ تغییر تعلیمات انبیا یا فراموشی آن‌ها، معلول ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه‌ی کتابت بود.

عوامل ختم نبوت

پاسخ به سؤال سوم: (چرا بعد از پیامبر اکرم (ص) پیامبر جدیدی نمی‌آید و پیامبری به ایشان ختم می‌شود؟)

از آن‌جا که خداوند پیامبران را می‌فرستد، و اوست که نیاز و یا عدم نیاز به پیامبر را در هر زمان تشخیص می‌دهد، تعیین زمان ختم نبوت نیز با خداست. (پیرا) زیرا اوست که دقیقاً می‌داند عوامل ختم نبوت فراهم شده یا نه.

مثلاً یکی از عوامل بی‌نیازی از آمدن پیامبر جدید، حفظ کتاب آسمانی از تحریف و وجود آن در میان مردم است. اما تشخیص این که در چه زمانی مردم به مرحله‌ای می‌رسند که می‌توانند کتاب آسمانی خود را حفظ کنند، در توانایی انسان نیست و فقط خداوند از چنین عملی برخوردار است. بنابراین، با توجه به اعلام ختم نبوت در زمان حضرت محمد (ص)، در می‌یابیم که عوامل بی‌نیازی از پیامبر جدید فراهم بوده است.

این عوامل عبارتند از: ۱- آمادگی جامعه‌ی بشری برای دریافت برنامه‌ی کامل زندگی

۲- حفظ قرآن کریم از تحریف

۳- وجود امام معصوم پس از پیامبر (ص)

۴- پویایی و روزآمد بودن دین اسلام

۱- آمادگی جامعه‌ی بشری برای دریافت برنامه‌ی کامل زندگی

پایین بودن سطح درک انسان‌ها و عدم توانایی آنان در گرفتن برنامه کامل زندگی از عوامل تجدید نبوت‌ها بود. در عصر نزول قرآن، با این که مردم حجاز سطح فرهنگی پایینی داشتند، اما آمادگی فکری و فرهنگی جوامع مختلف به میزانی رسیده بود [علت] که می‌توانست کامل‌ترین برنامه زندگی را دریافت و حفظ کند و به کمک آن، پاسخ نیازهای فردی و اجتماعی خود را به دست آورد [معلول]. به همین جهت می‌بینیم که با ورود اسلام به سرزمین‌های دیگری مانند ایران، عراق، مصر و شام نهضت علمی و فرهنگی بزرگی آغاز شد و دانشمندان و عالمان فراوانی ظهور کردند.

نکته

✓ با آماده شدن جامعه بشری برای دریافت برنامه کامل زندگی، در واقع علت «رشد تدریجی سطح فکر مردم»، از علل تجدید نبوت از بین رفت.

۲- حفظ قرآن کریم از تحریف

الف- تلاش و کوشش مسلمانان، ب- عنایت الهی و پ- اهتمامی که پیامبر اکرم (ص) در جمع‌آوری و حفظ قرآن داشت، [علت] سبب شد این کتاب دچار تحریف نشود و هیچ کلمه‌ای بر آن افزوده یا از آن کم نگردد. [معلول]
به همین جهت این کتاب نیازی به «تصحیح» ندارد و جاودانه باقی خواهد ماند. [معلول]

نکته

✓ اگر بگوییم قرآن کریم نیاز به تصحیح ندارد، به حفظ قرآن کریم از تحریف اذعان داشته‌ایم که دلایل آن عبارتند از:

الف- تلاش و کوشش مسلمانان

ب- عنایت الهی

پ- اهتمام پیامبر (ص) در جمع‌آوری و حفظ قرآن

۳- وجود امام معصوم پس از پیامبر اکرم (ص)

تعیین امام معصوم از طرف خداوند سبب شد که مسئولیت‌های پیامبر، به جز دریافت وحی ادامه یابد و جامعه کمبودی از جهت رهبری و هدایت نداشته باشد.

۴- پویایی و روزآمد بودن دین اسلام

دینی می‌تواند برای همیشه ماندگار باشد که بتواند به همه‌ی سؤال‌ها و نیازهای انسان‌ها در همه مکان‌ها و زمان‌ها پاسخ دهد. (پس مانگراری یک دین معلول پویایی و روزآمد بودن آن است.) دین اسلام ویژگی‌هایی دارد که از عهده این کار برمی‌آید و می‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای بشر در دوران‌های مختلف باشد.

برخی از این ویژگی‌ها:

۱- وجود دو دسته قوانین ثابت و متغیر، متناسب با نیازهای ثابت و متغیر بشر

توضیح این که، انسان در زندگی فردی و اجتماعی دو دسته نیاز دارد:

الف- نیازهای ثابت: مانند امنیت، عدالت، داد و ستد با دیگران، تشکیل خانواده، تعلیم و تربیت و حکومت. این نیازها همواره برای بشر وجود داشته است و از بین نمی‌رود. دین اسلام نیز برای تأمین هر کدام از این نیازها قوانین ثابت و مشخصی دارد.

ب- نیازهای متغیر: که از درون همین نیازهای ثابت پدید می‌آیند.

بیان نمونه:

داد و ستد به عنوان یک نیاز ثابت:

قرآن کریم برای این نیاز ثابت، یک قاعده و اصل ثابت دارد و آن قاعده این است که:

«أَحَلَّ اللَّهُ التَّبِيعَ وَ خَرَّمَ الرِّبَا: خداوند معامله را حلال کرده است، اما ربا را حرام»

شیوه‌ی داد و ستد به عنوان یک نیاز متغیر:

اما شیوه‌ی داد و ستد، ممکن است در هر زمان تغییر کند؛ مثلاً یک روز کالا را با کالا عوض می‌کردند، روز دیگر به جای کالا سکه می‌گرفتند، بعدها پول اعتباری، یعنی اسکناس به بازار آمد و امروزه قراردادهای بانکی، معامله‌ها را تنظیم می‌کنند. در هر یک از این موارد، ربا شکل خاصی پیدا می‌کند که باید تشخیص داده شود. این شکل‌های خاص نیازهای متغیر ما هستند که (په کسان؟) فقیهان و مجتهدان (بر په اساس؟) بر اساس آن اصل ثابت، و با (په ابزاری؟) تحقیق و مطالعه در کتاب و سنت، شکل‌های خاص ربا و معامله در این زمان را معین می‌کنند و به کسانی که مجتهد نیستند اعلام می‌کنند تا مطابق با آن عمل کنند.

۲- اختیارات ویژه‌ی حاکم نظام اسلامی:

در کنار قوانین ثابت و متغیر، اسلام برای حاکم نظام اسلامی اختیارات ویژه‌ای در نظر گرفته است که این اختیارات بیش‌تر (در چه مواردی است؟) در مواردی است که یک مورد مهم با یک مورد مهم‌تر در تضاد قرار می‌گیرد و شرایط ویژه‌ای پیش می‌آورد که نیازمند قانون جدید است و حاکم اسلامی می‌تواند این قانون جدید را وضع کند.

بیان نمونه:

در دین اسلام هر کس نسبت به مالی که از راه حلال به دست آورده است دارای اختیار است و می‌تواند به اختیار خود در هر جا و مکانی که می‌خواهد در امور مشروع مصرف کند اما اگر حکومت اسلامی تشخیص دهد که برای استقلال سیاسی و اقتصادی کشور لازم است خرید و فروش برخی کالاها محدود شود، می‌تواند با وضع احکام و مقرراتی، تجارت آزاد را محدود کند و مقررات ویژه‌ای برای صادرات و واردات اجناس وضع نماید.

هم‌چنین نظام اسلامی می‌تواند برای حمایت از تولید ملی و اشتغال بیش‌تر جوانان و بیکار نشدن کارگران، مانع ورود کالاهایی شود که امکان تولید آن‌ها در کشور وجود دارد و مردم می‌توانند آن را تولید کنند.

نتیجه: بر اساس ویژگی‌هایی که بیان شد، دین آخرین پیامبر الهی، کامل‌ترین و شایسته‌ترین برنامه برای هدایت تمامی انسان‌ها در همه‌ی دوران‌هاست و دیگر نیازی به آمدن پیامبر جدید نیست.

یکی خط است ز اول تا به آخر
در این ره، انبیا چون ساربان‌اند
وز ایشان سید ما گشته سالار
بر او ختم آمده پایان این راه
بر او خلق جهان گشته مسافر
دلیل و رهنمای کاروان‌اند
هم او اول هم او آخر در این کار
بر او نازل شده «ادعوا الی الله»
گرفته دست جان‌ها دامن وی
شده او پیش و دل‌ها جمله در پی

پیام: ابیات بیانگر ختم نبوت و خاتم النبیین بودن پیامبر (ص) است.

وظیفه‌ی پیروان پیامبران گذشته

پوشش: وقتی خداوند پیامبر جدیدی برای هدایت مردم می‌فرستد، وظیفه‌ی پیروان پیامبر قبل چیست؟ آیا ادامه‌ی پیروی از دستورات پیامبر قبلی، مورد قبول خداوند است؟

همان‌طور که بیان شد، خداوند فقط یک دین و یک راه برای هدایت انسان‌ها فرستاده است که از آن به «اسلام» تعبیر می‌شود. مفهوم آیه‌ی «قطعاً دین نزد فراوان، اسلام است و ...» هر یک از پیامبران، این دین الهی را در خور فهم و اندیشه‌ی انسان‌های دوران خود بیان کرده‌اند. آمدن پیامبر جدید و آوردن کتاب جدید (نشانه‌گر چیست؟) نشانگر این است که بخشی از تعلیمات پیامبر قبلی، اکنون نمی‌تواند پاسخ‌گوی نیازهای مردم باشد.

هر پیامبری که می‌آمد به آمدن پیامبر بعدی بشارت می‌داد و بر پیروی از او تأکید می‌کرد. بنابراین وجود دو یا چند دین در یک زمان (نشانه‌گر چیست؟) نشانگر این است که پیروان پیامبر قبلی به آخرین پیامبر ایمان نیاورده‌اند و این کار به معنای سرپیچی از فرمان خدا و عدم پیروی از پیامبران گذشته است.

علاوه بر این، امروزه به جز قرآن کریم هیچ کتاب آسمانی دیگری وجود ندارد که بتوان گفت محتوای آن به‌طور کامل از جانب خداست و انسان‌ها آن را کم و زیاد نکرده‌اند و با اطمینان خاطر بتوان از آن پیروی کرد. بنابراین تنها دینی که می‌تواند مردم را به رستگاری دنیا و آخرت برساند اسلام است.

آیه‌ی ۸۵ سوره‌ی آل عمران

(وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ)

ترجمه‌ی آیه: و هر کس که دینی جز اسلام اختیار کند از او پذیرفته نخواهد شد و در آخرت از زیانکاران خواهد بود.

پیام‌های تکمیلی:

تنها دینی که می‌تواند مردم را به رستگاری دنیا و آخرت برساند اسلام است، پس اگر کسی دینی جز اسلام را بپذیرد زیانش را در آخرت خواهد دید.

تشبیه نادرست:

برخی تصور می‌کنند پیامبران مانند فروشندهگان کالا هستند که هر کدام برای خود مغازه‌ای باز کرده و کالای خود را تبلیغ می‌کنند و مردم می‌توانند بین آن کالاها یکی را انتخاب نمایند.

تشبیه درست:

در صورتی که پیامبران مانند معلمان یک مدرسه‌اند که پایه‌های مختلف تحصیلی را به ترتیب تدریس می‌کنند و هر کدام مطالب سال قبل را تکمیل می‌کنند. آنان مردم را به سوی خدا دعوت می‌کردند نه به سوی خود، و همه یک راه و یک سخن داشته‌اند و همه یکدیگر را تأیید کرده‌اند. بنابراین اگر کسی به آخرین پیامبر الهی ایمان بیاورد در واقع به تمام پیامبران سابق نیز ایمان آورده است.

پرسش‌های تشریحی

الف) آیات قرآن:

۸۹. خداوند در قرآن کریم به حضرت نوح (ع) و سایر پیامبران (ع) چه سفارشی فرموده است؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۰. به فرموده‌ی قرآن کریم، دلیل مخالفت اهل کتاب با اسلام چیست؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۱. با توجه به آیات قرآن، خداوند از پیامبران می‌خواهد در چه چیزی تفرقه نکنند؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۲. دین مورد قبول در نزد خداوند کدام دین است؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۳. با توجه به آیات قرآن، اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) درباره چه اختلاف کردند؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۴. حضرت ابراهیم علیه السلام چه دینی داشت؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۵. مسیحیان و یهودیان حضرت ابراهیم را پیرو چه دینی می‌دانستند؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۷، تدبیر در قرآن)
۹۶. حدیث «أنا معاشر الانبياء امرنا ان نكلّم النّاس علی قدر عقولهم» به کدام یک از علل آمدن پیامبران متعدد اشاره دارد؟
(کتاب درسی، صفحه ۲۰، پاراگراف اول، مشابه خرداد ۸۹ و دی ۹۴)
۹۷. آیه‌ی شریفه‌ی «أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا» را:
الف- ترجمه کنید.
ب- بیانگر کدام نیاز و کدام دسته از قوانین اسلام است؟
۹۸. پیام عبارت شریفه‌ی «وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ» را بیان کنید.
(کتاب درسی، صفحه ۲۶، پاراگراف پنجم و ششم)
۹۹. مطابق با آیه‌ی شریفه‌ی «وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ...» چه سرانجامی در انتظار فردی است که دینی جز اسلام اختیار کند؟
(کتاب درسی، صفحه ۲۶، پاراگراف پنجم و ششم)
۱۰۰. «با توجه به عبارت شریفه‌ی «وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ» در سوره‌ی آل عمران زیانکاری در آخرت محصول چیست؟
(کتاب درسی، صفحه ۲۶، پاراگراف ششم)

ب) درستی یا نادرستی گزاره‌ها (ص/غ):

۱۰۱. راه و روشی که مردم برای خود برگزیده‌اند، همان دین الهی است.
 ۱۰۲. فطرت به معنای نوع خاص آفرینش است.
 ۱۰۳. همه‌ی انسان‌ها از استعداد تفکر و قدرت اختیار برخوردارند.
 ۱۰۴. همه‌ی انسان‌ها از رذایل اخلاقی مانند ظلم، حسادت و دروغ بیزارند.
 ۱۰۵. یکی از علل آمدن پیامبران متعدد، رشد تدریجی فکر و اندیشه و امور مربوط به آن مانند دانش و فرهنگ می‌باشد.
 ۱۰۶. محتوای اصلی دعوت پیامبران یکسان است و همه آن‌ها یک دین آورده‌اند.
- (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف دوم، مشابه خرداد ۹۲)

۱۰۷. همگی پیامبران به نماز دعوت کرده‌اند و در شکل و تعداد آن تفاوت‌هایی نبوده است.

۱۰۸. لازمه ماندگاری یک پیام، تبلیغ دائمی و مستمر آن است.
 ۱۰۹. بیان هر پیامبری در سطح فهم و درک مردم زمان خود و زمان‌های بعد بوده است.
 ۱۱۰. به علت ابتدایی بودن سطح فرهنگ و زندگی اجتماعی و عدم توسعه کتابت، تعالیم انبیاء فراموش نمی‌شد.
 ۱۱۱. تعالیم پیامبران در برخی از احکام فرعی تفاوت داشته است.
 ۱۱۲. انسان توانایی تشخیص این را داشته است که در چه زمانی مردم به مرحله‌ای می‌رسند که می‌توانند کتاب آسمانی خود را حفظ کنند.
 ۱۱۳. به جز قرآن کریم هیچ کتاب آسمانی دیگری وجود ندارد که بتوان گفت محتوای آن به‌طور کامل از جانب خداست.
- (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف دوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف سوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف پنجم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۰، پاراگراف دوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف دوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۳، پاراگراف اول)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۶، پاراگراف پنجم)

ج) جملات کامل کردنی:

۱۱۴. همه انسان‌ها فضیلت‌های اخلاقی را
 ۱۱۵. همه انسان‌ها از فنا و نابودی و در جستجوی زندگی هستند.
 ۱۱۶. به سبب خداوند یک برنامه‌ی کلی به انسان‌ها عنایت کرده است.
 ۱۱۷. لازمه ماندگاری یک پیام آن است.
 ۱۱۸. به علت ابتدایی بودن و عدم، تعلیمات انبیا به تدریج فراموش می‌شد.
 ۱۱۹. تعیین امام معصوم (ع) (از طرف خداوند) باعث شد که مسئولیت‌های پیامبر (ص) به جز ادامه یابد و جامعه کمبودی از جهت و نداشته باشد.
 ۱۲۰. انسان در زندگی فردی و اجتماعی دو دسته نیاز دارد که عبارتند از و
 ۱۲۱. نیازهایی هم‌چون معاشرت و داد و ستد با دیگران، از جمله نیازهای است و نیازهایی هم‌چون چگونگی تأمین امنیت و شیوهی دادوستد نیازهای است.
 ۱۲۲. وضع احکام و مقررات برای کنترل تجارت آزاد و محدودیت در صادرات و واردات اجناس در حیطةی تشخیص است.
- (کتاب درسی، صفحه ۱۸، پاراگراف چهارم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۸، پاراگراف چهارم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۸، پاراگراف پنجم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف چهارم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۰، پاراگراف دوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۴، پاراگراف اول)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۴، پاراگراف سوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۴، پاراگراف سوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۵، پاراگراف اول)

د) پاسخ کوتاه:

۱۲۳. دین به چه معنی است؟
 ۱۲۴. چرا خداوند یک دین برای انسان‌ها فرستاده است؟
 ۱۲۵. اسلام به معنای چیست؟
 ۱۲۶. علل فرستادن پیامبران متعدد چه بوده است؟ آن‌ها را نام ببرید.
 ۱۲۷. تداوم دعوت انبیاء سبب تحقق چه امری شد؟
 ۱۲۸. علت اینکه هر پیامبری سخن خود در مورد اصول دین و مانند آن را در سطح فهم و درک مردم زمان خود بیان می‌کرده، نشان از کدام یک از علل آمدن پیامبران متعدد دارد؟
 ۱۲۹. چه دینی می‌تواند برای همیشه ماندگار باشد؟
 ۱۳۰. نام دین و راهی که خداوند برای هدایت انسان‌ها فرستاده به چه چیز تعبیر شده است؟
 ۱۳۱. در چه صورت یک شخص به تمام پیامبران سابق ایمان آورده است؟
 ۱۳۲. آمدن پیامبر جدید و آوردن کتاب جدید نشانگر چیست؟
- (کتاب درسی، صفحه ۱۸، پاراگراف اول)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۸، پاراگراف اول)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۸، پاراگراف پنجم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف پنجم)
 (کتاب درسی، صفحه ۱۹، پاراگراف پنجم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۴، پاراگراف دوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۶، پاراگراف سوم)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۷، پاراگراف اول)
 (کتاب درسی، صفحه ۲۶، پاراگراف سوم)